

LOIMAAN SEUTU PAIKALLIS- JA ALUEHALLINNOSSA

Loimijokilaakson Sukututkijat

SARKA-MUSEO 21.9.2021

Veikko Laakso

KIRKOLLINEN JA MAALLINEN HALLINTO

- Keskiajalta lähtien rinnan kaksi paikallishallintoa: kirkolliset seurakunnat ja kruunun hallintopitäjät (veronkanto ja oikeudenhoito/käräjät).
- rajat eivät aina käy yksiin; Loimaan seudulla poikkeamia vähän: 1) Tanskilan ja Oripään kylät - ajoittain myös Yläne ja Heinjoki - Loimaan hallintopitäjää mutta Pöytyän seurakuntaa 2) Hennijoki ja välillä myös Kouvojoja Loimaan seurakuntaa mutta Huittisten hallintopitäjää.
- Seurakuntien taustalla jo esihistoriallisen ajan (ennen 1100-lukua) muinaispitäjät.
- Kihlakuntajako/**kihlakunnantuomari** järjestelmä Satakuntaan (jako Ala- ja Ylä-Satakunnan kihlakuntiin) 1412: hallintopitäjä kihlakuntien peruselementti; kärjäkunta ja **nimismiehen** toimialue – usein puhutaan myös nimismiespitäjistä.

KESKIAJAN LÄHTEET/ALUEJAOT

- Keskiajan (n. 1100 – 1540) aluejakojen ristikkäisyydet ja vakiintumattomuudetkin ei ongelma; ei juurikaan tallella alueittain järjestettyjä systemaattisia lähdesarjoja, jotka olisi järjestetty alueellisesti.
- Keskiajalta säilyneet lähteet Valtionarkisto julkaissut painettuina: **Finlands medeltidsurkunder I-VIII** (1910-1935) ja Turun Tuomiokapitulin ns. Mustan kirjan (**Registrum ecclesiae aboensis** 1890) – Hyvät paikkakunta- ja henkilöhakemistot.
- Nykyisin nämä ja muutakin Suomen keskiaikaa valaisevaa aineistoa naapurimaiden kokoelmia myöden digitoitu Kansallisarkisto tietokantaan **Diplomatarium Fennicum** monipuolisin hakumahdollisuuksin (800-luvulta v:een 1530).

LINNALÄÄNIT JA 1600-LUVUN HALLINTO

- Kustaa Vaasan vero- ja hallintouudistukset: 1530-luvulta lähtien veroluetteloita **linnalääneittäin ja voutikunnittain, Loimaa Kokemäenkartanon linnalääniä.**
- **Voudintilit/Vanhempi tilikirjasarja 1537-1634** (mikrofilmit+digitointi) – maakirjat, sakkoluettelot, erityisveroluettelot. **Voutikunnittain.**
- **HM 1634:** 1.Keskushallinto, 2.aluehallinto: läänit/kihlakunnat, 3.paikallishallinto: (vero)pitäjät. Ruotsinajan **Läänintilit 1634-1808** (digitointi) – jatko Venäjän ja itsenäisyyden ajalla.
- Oikeuslaitos: Svean HO 1614 (senaatin oikeusosasto 1809, KKO 1918) , HO:t ja tuomiokunnat
- **henkiveroluettelot/henkikirjat:** 1634-, 1770-luvulla verosta vapautettujen sarake, 1878 poisjättökielto, 1924 veroelementti pois – jatkossa hallinnollisia tarkoituksia: äänioikeus, kotipaikkaoikeus - kihlakunnankirjuri/henkikirjoittaja.
- Digitoinnista ja tilisarjojen sisällöistä ks. **Arkistojen portti**-sivusto.

Loimaan seudun satakuntalaisjuuret

- Asetuksen leviämisessä ja vanhimmissa aluejaoissa vesistöt tärkeitä – Kokemäenjoki – Loimijoki (nimistö, murre).
- Kokemäenkartanon Linnalääni 1540-, T ja P:n lääni 1634-
- Ala-Satakunnan kihlakunta 1412-1640, Ylä-Satakunnan 1641-, Ylä-Satakunnan alinen 1775-, Loimaan kihlakunta 1877-
Loimaan nimismiespitäjä
- Oikeushallinto: kihlakunnat <> tuomiokunnat: Ala-Satakunta 1623-1653, Vehmaa ja Ala-Satakunta 1653-1680, Ala-Satakunta 1680-1693, Ylä-Satakunta 1693-, Ylä-Satakunnan alinen tk 1785-, Loimaan tk 1885- **Loimaan kärjäkunta**
- Konseptituomiokirjat - renovoidut tuomiokirjat

SEURAKUNNAT

- Kirkolliset väestöluettelot ja asiakirjat sukutukijalle tärkeitä.
- Näiden kohdalla ei ongelmaa, minkä hallintoyksikön arkistosta asiakirjat löytyvät – ao. **seurakuntien arkistot**; mikrofilmit ja digitointi
- Kauhanoja, Manninen, Ypäjäнкylä <> Perttulan saarnahuone, kappeli 1871 (Manninen ja Ypäjäнкylä), Ypäjän kirkkoherrakunta 1901.
- Alastaro: kappeli 1688, kirkkoherrakunta 1861 (Virttaa, Auvainen, Mökköinen) - Virttaan rukoushuonekunta 1806 (Alastaron kappalainen).
- Metsämaa: kappeli 1799, kirkkoherrakunta 1914.
- Mellilä: Peräнкulman saarnahuonekunta 1825, kirkkoherrakunta 1913.
- Loimaan kauppalaseurakunta 1928.

KUNNAT – UUSI PAIKALLISHALLINTO

- Paikallishallinto hoitui 1800-luvun puolimaihin asti seurakunnittain pitäjänkokousten ja kirkkoherrojen johdolla
- Halu erottaa kirkolliset ja maalliset asiat; yhteiskunnan muuntuminen
- Asetus ”kunnallishallituksesta maalla” 1865 – siirtymäaika 3 vuotta.
- Loimaan, Alastaron ja Metsämaa kunnat 1869 – Mellilä 1916 – Loimaan kauppala 1922 – Manninen ja Ypäjä 1910 Ypäjän kuntaan
- Sukututkimusta ajatellen kunnanarkistojen materiaaleilla ei juuri merkitystä – alkuvaiheiden taksoitusluettelot ja kunnallislautakunnan ptk:t (henkilötason sosiaaliset kysymykset)

SATAKUNNASTA VARSINAIS-SUOMEEN

- Loimaan seudun kaupalliset ja sivistykselliset yhteydet Turkuun vahvat – lääninhallinto (lupaprosessit)
- Siirtyminen Satakunnasta Varsinais-Suomeen - yhteiskunnan muuntumiseen 1800-l:n jälkipuoliskolla: teollistuminen, liikenne, kauppa, meijeritalous jne.; **Turku-Toijala-rata** 1876.
- järjestökenttä – raittius-, naisasia- ja työväenliike, nuorisoseurat, urheilu jne. - Loimaan seudulle Turun, osin Helsingin kautta.
- Piirijärjestörakenteessa uudet paikallisyhdistykset pääosin Turun/Varsinais-Suomen piireihin - poliittisten järjestöjen aluejako vaalipiirien mukaan: Loimaan seutu T ja P:n läänin pohjoista vaalipiiriä vuoteen 1948 asti.
- Kunnallishallinnon perustamisen jälkeen ei kihlakunta-, tuomiokunta jne. jaoilla entistä painoarvoa - kuntaliitot
- Loimaan yhteiskoulun vihkiäiset 31.1.1916 – Satakunnan vaakuna.